

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Book reviews and bibliographical notes

**Petre Țurlea, *Carol al II-lea și Camarila Regală*,
Editura Semne, București, 2010, 387 pp.**

Profesor, istoric, publicist și om politic, Petre Țurlea a urmat cursurile Facultății de Istorie din cadrul Universității București care au stat la baza activității sale ulterioare, materializată în: 19 lucrări publicate, 3 titluri de ediții îngrijite, 160 de articole și studii publicate în diverse periodice. Subiectele abordate de prolificul istoric le putem grupa în trei mari teme: personalități ale Istoriei Românilor, precum: Nicolae Iorga, Ion Antonescu, Carol al II-lea, Mihai I; relațiile româno - maghiare în perioada postbelică; aspecte din viața politică și a partidelor politice contemporane.

Lucrarea *Carol al II-lea și Camarila regală* scrisă de Petre Țurlea în 2010, a apărut la București sub egida editurii Semne însumând 387 de pagini. Din punct de vedere formal opera istorică conține o introducere, un cuprins împărțit în 3 capitole, o încheiere, un indice al numelor de persoane amintite în carte, o listă de abrevieri și o serie de anexe reprezentate de 45 de imagini semnificative pentru tema abordată. Tot din punct de vedere tehnic putem vorbi despre o lucrare foarte bine redactată și ușor de parcurs chiar și de către un neinițiat în ale istoriei.

Opera de față nu reprezintă numai o contribuție științifică de valoare la cunoașterea mecanismelor de mare complexitate care au acționat în politica românească interbelică și care au făcut posibilă dictatura favoriților unui șef de stat și instaurarea în final a celei personale a lui Carol al II-lea, ci reprezintă, în același timp, un puternic semnal de alarmă destinat spre a ajunge la urechile contemporanilor. Cercetător de marcă, observator profund al timpului pe care-l trăiește, autorul apelează la o minuțioasă documentare pentru a scoate la lumină geneza, evoluția și activitatea Camarilei Regale, construite în jurul lui Carol al II-lea, stimulând permanent cititorul la: actualizare, asociere, comparare.

Încă din introducerea lucrării autorul ține să menționeze faptul că nu se încadrează în tendința autorilor ce tratează perioada anilor 1930-1940, în sensul în care nu dezvoltă cu precădere relația dintre Elena Lupescu și Carol, ci se raportează strict la elemente istorice. Această precizare nu face decât să anticipeze trăsătura dominantă a lucrării și anume obiectivitatea.

Structural, cuprinsul conține trei capitole, intitulate: Exilul prințului Carol și viitoarea Camarilă; România sub stăpânirea Camarilei Regale (1930-1940); Dispariția Camarilei Regale.

În cadrul primului capitol, autorul face o scurtă prezentare a lui Carol din punct de vedere personal, nu ezită să îl critice, susținând că acesta era

“inteligent dar fără o cultură profundă, fără studii universitare oficiale” Dezaprobă vehement renunțarea la tron a lui Carol cauzată de relația acestuia cu Zizi Lambrino și se oprește mai apoi și asupra Elenei Lupescu pe care o descrie succint pe baza documentelor istorice furnizate de: Arhiva Națională a României, fondul Casei Regale. În cadrul aceluiași capitol este surprinsă dinamica vieții politice interbelice din România dar și impactul restaurației din 1930, a lui Carol al II-lea.

Capitolul al doilea debutează cu prezentarea elementelor socio-politice care au sprijinit revenirea lui Carol pe tronul României. Rolul foarte important în ceea ce privește acest eveniment, subliniază autorul lucrării, l-a avut anturajul regelui adică ceea ce istoricii numesc camarilă regală, care a întreținut ideea drepturilor acestuia asupra titlului de rege; a pregătit opinia publică pentru momentul restaurației, prin propagandă în presa românească și în cea occidentală; a susținut material acțiunea principelui; a intermediat legătura acestuia cu Iuliu Maniu; a organizat practic deplasarea în România a lui Carol al II-lea. În scurt timp, cu sprijinul regelui, membrii Camarilei au pătruns în toate domeniile de activitate, ajungând să controleze, practic, întreaga societate românească și așa aflată într-o continuă schimbare. Autorul nu ezită să redea în cadrul capitolului și evoluția raporturilor dintre Carol al II-lea și Camarila regală dar și influența acestui grup asupra deciziilor ulterioare ale regelui care au însemnat începând cu 1938: apariția regimului de autoritate monarhică, a unei noi Constituții, existența unui partid unic și nu în ultimul rând dezvoltarea unui cult al personalității regelui.

Ultimul capitol al lucrării se deschide cu ceea ce a însemnat anul 1940 pentru România atât din punct de vedere intern cât și internațional, an al sfârșitului domniei lui Carol al II-lea, al pierderilor teritoriale suferite de România în urma Dictatului de la Viena. În condițiile unor mișcări de masă împotriva sa, socotit vinovat de sfârtecarea hotarelor Țării, Carol al II-lea a fost constrâns să apeleze la cel pe care-l considera un inamic al său și al Camarilei, cu speranța că îi va salva tronul. Poziția generalului Antonescu este reliefată de autorul cărții prin publicarea scrisorii prin care acesta îi cerea regelui abdicarea.

În continuarea capitolului, sunt analizate pozițiile, unor membrii marcantți ai Camarilei Regale, ale unor lideri politici proveniți din rândurile partidelor istorice și ale Mișcării Legionare în ansamblu, ale presei și opiniei publice românești, față de actul abdicării subliniindu-se atât necesitatea politică a înfăptuirii actului, cât și solidarizarea majorității forțelor politice naționale în sprijinul generalului Ion Antonescu. Părăsirea teritoriului național de către rege și o parte a Camarilei sale este redată amănunțit prin intermediul constatărilor unor martori, atât din interiorul grupului însoțitor al regelui, cât și din afara acestuia. Capitolul se încheie cu măsurile luate de cel care a devenit conducătorul statului, Ion Antonescu, dar și cu prezentarea vieții și activității fostului rege aflat în exil. Abdicarea lui Carol al II-lea și stabilirea lui peste graniță a însemnat inevitabil și sfârșitul Camarilei regale.

În încheierea lucrării autorul amintește despre moartea fostului suveran dar mai ales despre repatrierea rămășițelor sale pământești din Portugalia în România în 2003, cu sprijinul autorităților române. La eveniment, menționează autorul, regale Mihai I nu a participat, fiind totuși reprezentat de principesa Margareta și principele Radu.

Adriana-Claudia BĂDĂRĂ

(Masterandă anul I, *Spațiul românesc între Orient și Occident*)

Marusia Cîrstea, *Din istoria relațiilor anglo-române (1936-1939)*, Editura Mica Valahie, Craiova, 2011 (ediția a II-a), 389 pp. (25 pp. anexe)

Lucrarea Marusiei Cîrstea vine ca o necesitate pentru completarea fondului documentar destinat studiului relațiilor diplomatice ale statului român în perioada interbelică. *Din istoria relațiilor anglo-române (1936-1939)* se înscrie în seria de lucrări la care autoarea a început să colaboreze alături de alți istorici precum Gheorghe Buzatu sau V. F. Dobrinescu: *Atașați militari români în Marea Britanie (1919-1939)* (2009); *Europa în balanța forțelor (1919-1939)* (2007); *Pace și război (1940-1944)*, *Jurnalul mareșalului Ion Antonescu*, vol. I (2008).

Prima ediție a acestei lucrări a fost dată publicului în anul 2004, la aceeași editură, în forma lucrării de doctorat susținută în 2003 la Universitatea din Craiova la care este și cadru didactic. Apariția editorială a istoricului Marusia Cîrstea reprezintă o lucrare pe cât de interesantă, pe atât de valoroasă, apărută la șapte decenii de la evenimentele în cauză.

Autoarea în cauză utilizează bogate fonduri arhivistice de la Arhiva Ministerului de Externe al României, Arhivele Militare Naționale – București și Pitești, Arhivele Naționale ale României – București, Biblioteca Națională și Biblioteca Academiei Române dar și microfilmelor britanice depuse la Arhivele Naționale din București.

Pentru început Marusia Cîrstea consideră absolut necesar să adauge lucrării sale o introducere pentru a putea fi o punte ideală oricărui cititor ce se avântă în sfera relațiilor internaționale. Aici creionându-se aspecte ale istoriografiei problemei cercetate.

Pe parcursul a patru capitole, sunt trecute în revistă, cele mai importante evenimente ce au jalonat momentelor din intervalul temporal indicat în titlul lucrării. Primul dintre acestea intitulat: „România și evoluția relațiilor internaționale la mijlocul anilor '30” (p.

35) aduce în discuției încercările marilor puteri europene de a păstra *statu-quo*-ul și măsurile luate pentru păstrarea securității colective. Pentru situația României autoarea conchide dorința țării noastre de a-și păstra granițele trasate în urma Tratatelor de la Versailles de la finele primei conflagrații mondiale.

În scopul atingerii acestei ținte România a continuat să se bazeze pe aliatul tradițional Franța dar să caute și în perimetru său aliați capabili să întreprindă la nevoie un război în favoarea sa. România s-a plasat între dorința tradițională a sistemului de alianțe cu Franța și Anglia și tendința manifestată de unele grupuri de a avea contacte mai frecvente cu Germania cancelarului Hitler sau Uniunea Sovietică.

Cel de al doilea capitol, „Impactul demiterii lui Nicolae Titulescu asupra evoluției relațiilor anglo-române” (p. 83) rememorează cele mai esențiale demersuri întreprinse de Nicolae Titulescu, titularul Ministerului Afacerilor Externe de la București între 1927-1928 și 1932-1936, „pentru apărarea independenței și suveranității țării și a tuturor statelor prin măsuri de securitate menite să oprească tendințele revanșarde, revizioniste ale puterilor fasciste în ascensiune.”(p. 87). Cauzele demiterii lui Titulescu au fost multiple dar cele de ordin intern au ținut de dorința din ce în ce mai acută a regelui Carol al II-lea de a prelua în propriile mâini politica afacerilor externe, divergențele lui Titulescu cu unii lideri politici dâmbovițeni sau manevrele întreprinse de celebra camarilă regală.

Trecerea fiind făcută autoarea ajunge la momentul 1936 și expune în cel de al treilea capitol al cărții sale, „Evoluția raporturilor anglo-române între 1936 și 1939” (p. 110), situația schimburilor diplomatice anglo-române, bazându-se pe trei mari teme. Prima dintre ele, „Relațiile politico-diplomatice (1933-1939)” (p.107), în care se descrie cum România a devenit mult mai interesată să-și apere sistemul Tratatelor de Pace, prin care au fost confirmate actele de Unire ale Transilvaniei, Bucovinei și Basarabiei. În acest sens toate guvernele perindate pe la București au dorit aprofundarea și consolidarea raporturilor diplomatice cu Franța, Marea Britanie dar și cu aliații zonali. În demersul său autoarea utilizează frecvent extrase din cuvântările prim-miniștrilor englezi și ai miniștrilor de externe ce au ca temă centrul, sud-estul Europei, sau telegrame ale Legației Marii Britanii la București. Cea de a doua temă abordată privește „Relațiile economice (1936-1939)” (p. 130) ale societăților din cele două state și măsurile luate de acestea în favoarea înlesnirii unei mai bune legislații.

Cea de a treia secvență prezentă în cel de al treilea capitol face apel la „Relațiile militare (1936-1939)” (p. 145).

Ultimul capitol, „Marea Britanie și România în ajunul celui de al II-lea Război Mondial” (p. 157) întreprinde incursiuni în cazuri celebre precum cel al diplomatului român de la Londra, Tilea, care în martie 1939 a provocat un incident diplomatic internațional pe cale să trimită România mult mai devreme în cea de a doua conflagrație mondială (p. 160). Urmează apoi dorința autoarei de a filtra din partea Bucureștiului și a *Foreign Office*-lui „Garanțiile anglo-franceze (martie-aprilie 1939)” (p. 172).

A treia temă inclusă în ultimul capitol, „Pactul sovieto-german din 23 august 1939” (p. 178), încearcă să lămurească evenimentele din jurul înțelegerii dintre Ribbentrop și Molotov privind împărțirea sferelor de interese din centrul și estul continentului între cei doi coloși revanșarzi ai epocii. Ultima referire din acest al patrulea capitol pune accentul pe „Anglia și neutralitatea României (septembrie 1939)” (p. 193). România rămânând astfel o adeptă a politicii conciliatoriste în ciuda eșecului vizibil observabil în cazul anglo-francez.

De apreciat pentru lucrarea istoricului Marusiei Cîrstea rămân, mai ales pe lângă „puterea” temei abordate, numărul imens de documente aparținând unor fonduri arhivistice greu accesibile multor cercetători dar și a priceperii filtrării atente a surselor cât mai diverse, fie simplele pagini de cotidiene sau subînțelesul unor discursuri politice ale importanților diplomați englezi. Anexele sunt cele care, probabil, vor îndrepta tot mai des pe cei care doresc să întreprindă o cercetare în acest sens sau pe simplii cititori curioși de a verifica seriozitatea cu care aceasta a întocmit lucrarea. Dar peste toate reprezintă o bună sursă documentară.

În concluzie, lucrarea *Din istoria relațiilor anglo-române (1936-1939)* reprezintă o lectură interesantă și instructivă pentru toți cei interesați de cunoașterea unora dintre cele mai importante momente din istoria națiunii române, prin prisma surselor documentare ce privesc deciziile luate la București și Londra dar și o bună reeditare a primei ediții din 2004.

Cristian CONSTANTIN

(Masterand anul I, *Spațiul românesc între Orient și Occident*)

Constantin I. STAN, *Patriarhul Miron Cristea. O viață, un destin*, București, Editura Paideia, 2009, 407 pp.

Literatura de specialitate s-a îmbogățit cu o nouă monografie despre primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române Elie Miron Cristea. Cartea de care ne ocupăm este o amplă și documentată prezentare a vieții și activității lui Miron Cristea.

În primul capitol intitulat : *Originea familiei, primii pași în viață. Începutul luptei naționale*, autorul se ocupă mai întâi de originea familiei Cristea. El se oprește asupra lui Vasile Cristea iobag pe moșia familiei Kémeny, din comuna Brâncovenești.

Acesta fiind un țaran harnic a devenit „birău domnesc”, un fel de logofăt. Pentru că apăra interesele țăranilor, baronul Kémeny era nemulțumit și la alungat după moșie ajungând în Toplița Română.

Un alt înaintaș a fost Ioan Cristea participant la revoluția română de la 1848 din Transilvania. Fiul său George a fost tatăl lui Miron Cristea. El s-a căsătorit cu Domnița cu care a avut opt copii: Ileana (moartă la 3 ani), Maria (căsătorită cu preotul Ioan Rusu), Ileana (măritată cu un țaran înstărit Dumitru Antal).

Pentru că s-a născut cu două zile înainte de Sfântul Ilie, nașul său I. Herța i-a pus numele de Ilie sau Elie. După studiile primare, în satul natal, urmează cele gimnaziale la Gimnaziul Superior greco-catolic din Năsăud 1883-1887 iar apoi își susține bacalaureatul după care urmează Institutul pedagogico-teologic din Sibiu iar în 1890 își ia licența în teologie. Miron Cristea obține apoi o bursă la Universitatea din Budapesta. În anul 1895, el își susține teza de doctorat despre Mihai Eminescu.

După terminarea studiilor tânărul teolog este numit secretar al Mitropolitului Miron Românul. Despre activitatea lui Miron Cristea mai întâi ca secretar , iar apoi ca asesor consistorial la Mitropolia Ortodoxă de la Sibiu autorul ne prezintă în al doilea capitol al lucrării sale . Semnatarul cărții analizează munca desfășurată pe tărâm bisericesc al viitorului Patriarh. În acest sens este prezentată activitatea pentru ridicarea de biserici, sprijinirea școlilor satești. Nu este uitată nici activitatea culturală. În acest sens, un loc aparte îl ocupă participarea lui Elie Miron Cristea și a formațiilor corale ardelenene la Expoziția jubiliară de la București din 1906. Autorul surprinde și logodna între Octavian Goga și viitoarea soție Hortensia fiica lui Partenie Cosma, Directorul Băncii „Albina” din Sibiu.

Al treilea capitol al lucrării se intitulează „Episcop de Caransebeș - Făuritor al Marii Uniri”. În acest capitol semnatarul cărții surprinde mai întâi momentul alegerii lui Elie Miron Cristea drept Episcop de Caransebeș. El prezintă apoi ceremonia hirotonisirii în Catedrala Mitropolitană din Sibiu, nu este uitată nici ceremonia instalării în catedrala din Caransebeș.

Dl. profesor Constantin Stan se ocupă, mai întâi, de activitatea pe tărâm religios a lui Miron Cristea acordând o atenție deosebită adunării unei biserici de lemn în Toplița natală. În același timp, autorul descrie munca ierarhului de la Caransebeș pentru susținerea școlilor confesionale, legăturile sale strânse cu marele mecenat, basarabean Vasile Stroescu.

În finalul capitolului se analizează contribuția lui Miron Cristea la pregătirea și desfigurarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. De asemenea autorul surprinde momentul predării Actului Unirii Regelui Ferdinand la Palatul Cotroceni.

Capitolul cel mai important după părerea noastră este al patrulea și poartă titlul *Mitropolit Primat și întâiul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române*. Autorul înfățișează încă din primele pagini modul de desfășurare a primului Congres al preoțimii din Mitropolia românilor ortodocși din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș ținut la Sibiu în zilele de 6/19 – 8/21 martie 1919. Acum s-a pus problema înființării Patriarhiei române prin ridicarea Mitropolitului primat la rangul de Patriarh.

Autorul scoate în evidență după aceea contribuția noului Mitropolit primat Miron Cristea la unificarea bisericească. Un loc aparte în economia acestui capitol îl ocupă participarea întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Române la Actul Încoronării dinastice de la Alba Iulia din 15 octombrie 1922. Partea finală a capitolului se referă la alegerea și întronizarea lui Miron Cristea ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Momentul este într-adevăr apoteotic și reprezintă apogeul carierei fiului de țăran din Toplița. Autorul relevă modestia, respectul față de înaintaș al lui Miron Cristea care nu numai că nu și-a uitat niciodată obârșia țărănească, dar dimpotrivă s-a mândrit cu ea.

Penultimul capitol, al V-lea este intitulat: *Anii Crizei dinastice (1925-1930). Înalt Regent*. Cu acest prilej autorul face o retrospectivă a crizei dinastice din România. Patriarhul Miron s-a situat de partea fostului prinț moștenitor, încercând să-l convingă pe Regele Ferdinand de necesitatea întreprinderii unui nou demers pe lângă Carol spre a-l determina să revină asupra deciziei de renunțare la tron. Autorul

prezintă moartea Regelui Ferdinand și instituirea Regenței. El relevă legăturile Patriarhului Regent cu Partidul Național Liberal, în special cu Ion I. C. Brătianu cărui se pare că îi datorează și întronizarea lui ca Patriarh. Viața politică românească a suferit prin moartea lui Ion I. C. Brătianu o grea lovitură. Fratele său Vintilă nu avea calitățile lui Ionel Miron Cristea deși filo-liberal va fi nevoit să accepte în anul 1928 venirea la putere a lui Iuliu Maniu. De acesta din urmă, deși greco-catolic îl lega o lungă prietenie încă din anii mișcării memorandiste. Ca Regent Miron Cristea nu s-a ridicat la nivelul așteptărilor. Nu a fost sprijinit mai ales de prințul Nicolae, iar mai târziu de Constantin Sărățeanu. Semnatarul cărții înfățișează momentul ocupării tronului de către Regele Carol al II-lea.

Ultimul capitol al cărții având titlul *Prim-ministru al României*. Trecerea în eternitate este de fapt partea finală. Autorul ajunge la concluzia firească cu care suntem de acord că implicarea lui Miron Cristea în activitatea de guvernare a reprezentat o greșeală. De altfel, Patriarhul a susținut în repetate rânduri că preoții nu trebuie să se implice în politică și tocmai el a primit funcția de prim-ministru. Este adevărat, condițiile internaționale nu erau dintre cele mai favorabile. Nu putem însă trece cu vederea faptul că Miron Cristea a făcut jocul Regelui Carol al II-lea girând prin personalitatea sa regimul dictatorial pe care l-a instaurat. Suntem de acord cu autorul că Patriarhul a fost folosit drept paravan. Ne punem întrebarea: Oare acesta nu a avut nici un interes? Nu cumva întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române era un admirator al regimurilor autoritare? Este o supoziție a noastră.

Profesorul Stan Constantin a înfățișat în final împrejurările morții lui Miron Cristea survenită în 6 martie 1939 la Cannes în Franța. Autorul consideră că nu avem de-a face cu nici o conspirație. Moartea lentă susținută de unii autori pare într-adevăr fantezistă, credem că trebuie insistat asupra acestei probleme într-o ediție viitoare.

De asemenea sugerăm că poziția partidelor politice, chiar dacă acestea erau desființate să fie mai pe larg prezentată.

Concluziile sunt pertinente după părerea mea, ele surprind trăsăturile unei personalități complexe, pe alocuri contradictorie. Suntem de acord că Miron Cristea a fost un luptător neobosit pentru realizarea și consolidarea Marii Uniri. Omul politic s-a dovedit a fi sub înaltul ierarh și animatorul cultural.

Cartea d-lui profesor Constantin Stan este desigur o contribuție importantă la cunoașterea personalității de prim rang al Bisericii Ortodoxe Române. Întâiul ei Patriarh acoperă un gol în această

direcție, chiar dacă despre Miron Cristea s-a mai scris, dar la nivelul unor lucrări de popularizare, fără aparat critic. Sugerăm, de asemenea, autorului întocmirea unei bibliografii și a unui indice. Aceste sugestii nu sunt în măsură să diminueze valoarea incontestabilă a lucrării.

Roxana STANCIU

(Masterandă anul al II-lea, *Spațiul românesc între Orient și Occident*)